

ниці, стилістичні засоби, синтаксичні структури відповідно до правил англomовного мовленнєвого етикету ділового спілкування; вміння виокремлювати формули мовленнєвого етикету в мовленні, розуміти їх значення та добирати відповідники з рідної мови; вміння правильно використовувати формули мовленнєвого етикету в англomовному діловому спілкуванні; 3. професійно-орієнтований з показниками: вміння моделювати професійно-комунікативні ситуації англійською мовою з урахуванням формул мовленнєвого етикету; вміння вести професійне спілкування англійською мовою у формі монологу з урахуванням культурно-встановлених стандартів англomовної вербальної та невербальної комунікації; вміння вести професійне спілкування англійською мовою у формі діалогу з урахуванням культурно-встановлених стандартів англomовної вербальної та невербальної комунікації.

З метою виявлення рівнів володіння студентів мовленнєвим етикетом ділового спілкування англійською мовою у межах кожного з критеріїв студентам було запропоновано виконати певні тестові завдання на початку експерименту, у середині та наприкінці навчання. Результати експериментального навчання підтвердили загальну ефективність розробленої експериментальної методики.

Показниками результативності навчання за означеною методикою став приріст якості володіння навичками мовленнєвого етикету, що зросла у 7,5 разів у ЕГ-1 та в 4 рази в ЕГ-2 у порівнянні з рівнем їхнього розвитку на початку навчання. Низького рівня розвитку досліджуваної якості не виявлено, тоді як на початку експерименту цей показник складав 79%. Середній показник якості знань студентів двох груп зріс на 36%.

Статистична обробка отриманих даних довела ефективність розробленої експериментальної моделі формування мовленнєвого етикету в майбутніх економістів в англomовному діловому спілкуванні та підтвердила висунуту нами гіпотезу про те, що формування англomовного мовленнєвого етикету відбуватиметься більш ефективно, якщо забезпечити єдність вищезначених педагогічних умов.

Проведене дослідження не претендує на остаточне вирішення проблеми формування мовленнєвого етикету в майбутніх економістів в англomовному діловому спілкуванні. Перспективним напрямком може стати розробка методики формування англomовного мовленнєвого етикету майбутніх економістів у писемному діловому спілкуванні.

Література

1. Казарцева О. М. Культура речевого об'єднання : теорія і практика об'єднання: [учебное пособие] / О. М. Казарцева. - М.: Флінта: Наука, 2003. - 496 с.
2. Формановская Н. И. Культура об'єднання и речевого етикет / Н. И. Формановская. - М.: 2005. - 246 с.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

УДК 378.937
Розум К. В.

У статті розглядається сутність поняття «педагогічна культура майбутніх учителів», висвітлено загальні проблеми її формування ті шляхи їх вирішення.

Ключові слова: культура, педагогічна культура, підготовка майбутніх учителів.

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Розум Е. В.

В статье рассматривается суть понятия «педагогическая культура будущих учителей» общие проблемы ее формирования и пути их решения.

Ключевые слова: культура, педагогическая культура, подготовка будущих учителей.

THE PROBLEM OF FORMATION PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF PERTAINING TO THE HUMANITIES DISCIPLINES IN THE MODERN PERIOD

Rozum E. V.

In the article there is the gist of conception «Pedagogical culture of future teachers» common problems of its formation and its ways of solutions.

Key words: culture, pedagogical culture, training of future teachers.

Постановка проблеми. На сучасному етапі модернізації вищої освіти одним із важливих завдань є формування педагогічної культури майбутніх учителів. Це зумовлено тим, що від сформованості педагогічної культури вчителя багато в чому залежить розвиток учнів, їхнє ставлення до навчання, формування їхньої особистості в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. На жаль, під час навчання у вищій школі питанням формування педагогічної культури приділяється недостатня увага, здебільшого навчання студентів зорієнтовано на набуття знань, умінь і навичок з фахових дисциплін. Натомість, на нашу думку, без сформованої педагогічної культури майбутні вчителі гуманітарних дисциплін не зможуть належним чином організувати навчання й розвиток учнів у подальшій педагогічній діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Науковці чимало уваги приділяють проблемі формування педагогічної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін так: орієнтації майбутніх учителів на загальнолюдські і професійно-педагогічні ідеали (Ш.Амонашвілі, В.Загвязинський, Л.Хоружа та ін.); процесу безперервної самоосвіти і самовиховання майбутніх учителів іноземної мови (Н.Бружкова, А.Данилюк, В.Денисенко), формуванню їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності в цілому та її окремих функцій (О.Івлієва, Л.Коржова, С.Самсіков, В.Сирота та ін.), теоретичній і методичній підготовці вчителів іноземної мови до навчання і виховання студентів (К.Авраменко, О.Байбакова, Т.Байбара, Н.Бібік, О.Біда, В.Бондар, М.Вашуленко, С.Гамідов, Н.Зубалій, В.Ковальов, Н.Костелянець, Н.Котух, Криштов Крашевські, С.Литвиненко, О.Мельник, В.Полонський, О.Савченко, Н.Тализіна, Г.Тарасенко, Л.Фалько, Л.Хомич, Л.Хоружа, О.Хоршковська, І.Шапошнікова та ін.).

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів знайшла своє відображення в наукових положеннях теорії: соціальної педагогіки (М.Галагузова, І.Зверева,

А. Капська, Л. Коваль, І. Липеський, А. Мудрик, А. Рижанова, Л. Штефан); соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в різних соціумах (О. Безпалько, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, Ю. Поліщук, С. Савченко, В. Тесленко). Питанням професійної підготовки майбутнього фахівця присвячено праці вітчизняних учених Р. Вайноли, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін. В останні роки проблемі формування професійних компетенцій майбутніх соціальних педагогів присвячені дослідження З. Бондаренко, Д. Годлевської, С. Гришак, О. Лисовця. У роботах російських учених подано: теоретичні засади особистісно орієнтованого підходу до багаторівневої, системної професійної соціальної роботи (В. Бочарова, Ю. Галагузова, І. Зимня), наукові підходи до визначення професіоналізму в соціальній роботі (Є. Холостова, Н. Шмельова та ін.); характеристику культури соціальних педагогів як базову ознаку фахівця (Б. Вульф, Ф. Мустаєва та ін.). Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо різних аспектів професійної підготовки майбутніх педагогів, дослідження формування їхньої професійної культури у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу потребує подальшого ґрунтовного вивчення [5].

Мета статті полягає в аналізі проблеми формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін на сучасному етапі.

Основний виклад матеріалу. Термін «педагогічна культура» поки що не одержав загальноприйнятого наукового визначення, отже, досліджуючи зазначений феномен стосовно професійної діяльності вчителя, йдемо від загального до частки, логічно йти від виявлення культурних параметрів особистості педагога до професійної своєрідності їх прояву в педагогічній діяльності. У науковій літературі існує безліч, часом різних між собою, визначень культури. Ще в 1964 році американські дослідники А. Кребер і К. Клакхон зібрали 257 визначень поняття «культура» і ще більш 100 спроб визначити це поняття описово. Кожне з цих визначень охоплює окремі, іноді досить істотні аспекти культури, іноді випускаючи з виду інші, не менш істотні. Справа тут не стільки в недостатній глибині пізнання феномена культури, проникнення в його сутність і природу, а скільки в надзвичайній складності і багатогранності самого цього явища. Останнім часом у філософії підвищився інтерес до культури суспільства як фактора соціального розвитку. Дослідники (В. Гаврилюк, В. Запєвина та ін.) все частіше переконуються в тому, що саме соціально-культурні ознаки окремого суспільства накладають відбиток на соціально-історичну динаміку розвитку світу в цілому. Саме в останні роки і сформувалася філософія культури — наука, спрямована на філософське збагнення культури як універсального і всеохоплюючого феномена. Проблематика філософії культури вперше була порушена софістами, які розглядали насамперед антиномію культури і природи. У системі сучасного наукового знання поняття «культура» належить до числа фундаментальних. У повсякденній свідомості під культурою розуміють культурність особистості, відносячи сам термін до оцінних понять, широко вживають словосполучення «культура розуму», «культура почуттів», «культура поведінки», «фізична культура» тощо. Культурологи (А. Кребер і К. Клакхон та інші) підраховували кількість визначень культури в сучасній літературі — понад 500. Це визначає багатомірність феномена культури, оскільки культура виражає глибину людського буття [6].

За Цицероном, культура — це, як і у випадку із землеробством, обробляє розум для його вдосконалення. Важливою тут є думка, що культура є засобом

удосконалення духовних сил людини, її розуму (філософія). Розглядаючи ораторське мистецтво як найбільш повний вияв культури, Цицерон убачав у ньому засіб звеличення, самоутвердження людини — культура розвиває людину, і в цьому, на думку римського філософа і державного діяча, полягає її головна функція. Отже, ще за давніх часів поняття культури більшою мірою вказувало на вміння і майстерність, які виявляє людина у своїй діяльності, а також на процес виховання “культури душі”.

Становлення культури пов'язують із процесом *антропо-соціогенезу* — біологічного та соціального розвитку людства. Водночас, власне соціальний розвиток людини, «входження» людини до суспільства у процесі соціалізації можливий лише через культуру.

Будучи тільки людським творінням, культура облагороджує людину, забезпечуючи її комфортне існування у світі.

У соціології проблеми культури суспільства, закономірності її існування та функціонування в соціумі вивчає галузева соціологічна теорія — *соціологія культури*. Складові культури, що відокремились у процесі диференціації соціального знання, становлять предмет галузевих соціологій. Це, наприклад, соціологія освіти, соціологія навчання, соціологія виховання, соціологія вільного часу, соціологія книги, соціологія читання, соціологія музики тощо. Останні співвідносні із соціологією культури як частина та ціле й перебувають у тісній взаємодії, збагачуючи одна одну.

Самостійною теоретичною системою знань соціологія культури стає у 60-70-ті рр. ХХ ст. Біля її витоків стояли П. Сорокін («Соціальна та культурна динаміка»), А. Моль («Соціо-динаміка культури»). Значний внесок у розуміння проблем культури зробили П. Бурдьє, Н. Смелзер, Дж. Мердок, У. Самнер. Серед сучасних українських учених над цими проблемами плідно працюють С. Кримський, М. Попович, Л. Сохань, Є. Бистрицький, О. Донченко, В. Піча, В. Андрущенко та ін. [8].

У культурології поняття «культура» розуміється як специфічний спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, представлений продуктами матеріальної та духовної праці, системою соціальних норм і настанов, духовними цінностями, сукупністю відносин людей з природою, між собою та ставленням до власної особистості, це система життєвих орієнтацій суб'єкта [9].

Автори (П.Блонський, П.Каптерев та інші.) підкреслюють, що педагогічна культура виконує у діяльності вчителя роль еталону, або культурної норми. За своєю природою і сутністю вона є утворенням, у якому збігається і відтворюється загальнолюдське, суспільне й особистісне уявлення про цінності та способи їх існування. Учитель як особистість, що є носієм певних загальнолюдських культурних цінностей, як суб'єкт педагогічної діяльності, що за будь-яких обставин відтворює у педагогічній професії власний спосіб життєдіяльності, свідомо чи несвідомо здійснює персоніфікацію нормативної моделі педагогічної діяльності. Однак тільки за умови свідомого ставлення до цілей і засобів відтворення визначеного еталону педагогічної діяльності в системі освіти і суспільства в цілому, він може зберігати її як культурне явище, удосконалювати, змінювати та розвивати через власні інновації.

Думки про культуру вчителя, важливість її прояву в різних аспектах його діяльності висловлювали П.Блонський, П.Каптерев, В.Сухомлинський, А.Ма-

каренко, К.Ушинський, С.Шацький і багато інших видатних педагогів. Так, В.Сухомлинський, наголошуючи на схильності, любові до дітей як однієї з найбільш значущих рис особистості вчителя, пов'язує її з його педагогічною культурою, зокрема з культурою прояву почуттів. Він підкреслював: «Якщо вчитель вдумливо аналізує свою роботу, в нього не може не виникнути інтересу до теоретичного осмислення свого досвіду, бажання зв'язувати причинно-наслідкові зв'язки між ланцюжками учнів і власною педагогічною культурою» [4, с. 449-450].

У різному контексті про культуру вчителя, педагогічну культуру згадують філософи, психологи, педагоги. Але предметом цілеспрямованих наукових досліджень вона стала лише наприкінці ХХ століття. З початком активної розробки культурологічного напрямку у філософії, соціології, педагогіці і психології проведено дослідження, присвячені загальнотеоретичним основам педагогічної культури (О.Барабанщиков, Є.Бондаревська, В.Гриньова, В.Сластьонін та інші) та її окремим аспектам: методологічному (В.Краєвський, В.Сластьонін); гуманітарному (Г.Гайсіна); морально-естетичному (Н.Крилова); технологічному (М.Левіна, Н.Руденко); духовному (О.Сіяєва, Н.Щуркова) та ін. У цих працях педагогічна культура розуміється як важлива частина загальної культури вчителя, що виявляється у системі професійних якостей і особливостей педагогічної діяльності.

Аналіз культури вчителя в її загальному і специфічних видах проводиться у соціально-історичному, соціально-педагогічному, психолого-педагогічному аспектах. Обговорюються природа та зміст загальної, педагогічної, психологічної, професійної культури вчителя на різних рівнях його соціального та індивідуального буття; співвідношення й особливості різних форм її існування; умови та засоби, що забезпечують її формування у процесі підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності.

У соціально-педагогічному аспекті педагогічна культура досліджується науковцями (О.Анісімов, Є.Бондаревська, О.Булкін, І.Відт, Г.Віленський, Є.Захарченко та ін.) як сфера людської практики, «концентрований досвід людських сутнісних потенцій» з виховання підростаючого покоління, сфера взаємин, спосіб трансляції культурних цінностей, і як універсальна характеристика педагогічної реальності, сукупність педагогічного досвіду, що набуто за час існування всіх наявних світових цивілізацій і історичних періодів.

Деякі автори розглядають (О.Булкін, І.Відт та ін.) педагогічну культуру як складну відкриту систему, що самоорганізується, інформаційно забезпечується та спрямовується наукою, мистецтвом, релігією, морально-етичними постулатами суспільства, практичним досвідом людства. Водночас, вона репродукує і транслює новим поколінням духовно-естетичні, морально-етичні цінності окремої людини, суспільства, нації і всього людства.

На думку Є.Захарченка, педагогічна культура — це «частка загальнолюдської культури, що інтегрує історико-культурний педагогічний досвід і регулює сферу педагогічної взаємодії» [3, с.38]. Зважаючи на це, автор підкреслює, що професійна підготовка майбутнього вчителя повинна забезпечувати освоєння досягнень педагогічної культури різних епох, цивілізацій, а також національної культурно-педагогічної традиції.

Є.Бондаревська наголошує на тому, що педагогічна культура — це якісна характеристика особистості не лише окремих педагогів, але й інших людей, які

навчають і виховують дітей. Вона підкреслює, «оскільки педагогічна культура виконує функції збереження, передавання, стимулювання, розвитку людської культури в цілому, то ми з повною підставою можемо стверджувати, що вона є універсальним феноменом, властивим усім суспільним суб'єктам на різних рівнях їхньої життєдіяльності і стосунків» [1, с.26]. Отже, педагогічна культура як соціальне явище може бути властива не тільки вчителям, а й батькам, керівникам, тобто всім, хто займається виховною практикою на професійному і непрофесійному рівнях. Натомість Є.Бондаревська зазначає, що висока педагогічна культура має розглядатись як головна характеристика особистості, діяльності і педагогічного спілкування учителя. Вона реалізується як динамічна система педагогічних цінностей, творчих способів педагогічної діяльності, особистих досягнень учителя. О.Барабанщиков педагогічну культуру вважає частиною особистої культури педагога, важливою складовою його загальної культури, в якій втілений його досвід виховання дітей. На його думку, педагогічна культура виявляється в усталених особливостях свідомості, поведінки і діяльності вчителя.

Найбільш повно і послідовно педагогічна культура вчителя розглядається у дослідженні В.Гриньової. Автором у теоретико-методичному аспекті обґрунтовано концепцію конструювання змісту педагогічної культури студентів як системи педагогічних цінностей. Сформованість означеної культури в дослідженні розглядається головною метою і результатом професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, що відбувається на матеріалі вивчення усього циклу педагогічних дисциплін. За визначенням науковця, педагогічна культура — це видове поняття духовної культури і виступає інтегрованою динамічною характеристикою особистості майбутнього вчителя, відносно стійкою відкритою саморегульованою системою взаємопов'язаних цінностей, яка зумовлює його професійно-педагогічну діяльність гуманістичної спрямованості [2, с.16].

Педагогічна культура постійно розвивається за рахунок зв'язків із загальною культурою особистості, професіоналізму її педагогічної діяльності, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей учителя. У концепції В.Гриньової педагогічна культура вчителя розглядається як елемент інших - більш складних систем, що функціонують в освіті і суспільстві. Зважаючи на це, автором розроблено теоретичну модель педагогічної культури як особистісного утворення, що забезпечує єдність загальнонаукової, культурологічної, психолого-педагогічної та прикладної підготовки майбутнього вчителя. Структуру цієї культури визначає сукупність стійких педагогічних цінностей, оволодіння якими майбутнім учителем забезпечує їх особистісну значущість.

Підсумовуючи вищезазначене, ми доходимо **висновку** щодо необхідності формування педагогічної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін під час їхнього навчання у вищій школі.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні сутності і структури поняття конфліктологічної культури та педагогічних умов її формування у майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Література:

1. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность / Е. В. Бондаревская // Педагогика. — 1999. — № 3. — С. 37-43.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

док. пед. наук: 13.00.04 – «Теорія і методика початкової освіти» / В. М. Гриньова / К., 2001. — 45 с.

3. Захарченко Е. Ю. Становление педагогической культуры молодого учителя / Е. Ю. Захарченко, // Педагогика. — 2002. — №3. — С. 45-50

4. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям, / В. О. Сухомлинський – К.: Рад. шк., 1988. — 272 с.

5. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : Дис... канд. наук: 13.00.04/ Спіріна Тетяна Петрівна. Житомир – 2009. 263 арк.

6. Психологічний аспект формування педагогічної культури у професійній підготовці майбутніх учителів [Електронний текст]. — Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-10917.html>

7. Соціологія культури [Електронний текст]. — Режим доступу : http://www.djerelo.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3515&Itemid=320

8. Культура як предмет культурології [Електронний текст]. — Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/1/3/>

ОСВІТА В АНТИЧНОМУ СВІТІ

УДК 900+”652”(370)

Сайгакова Л. О., Слободянюк К. А.

Автори розглядають педагогічні системи античного періоду: Стародавньої Греції, відділюючи спартанську та афінську школи, та Стародавнього Риму.

Ключові слова: освіта, виховання, школа, педагог.

ОБРАЗОВАНИЕ В АНТИЧНОМ МИРЕ

Сайгакова Л. А., Слободянюк К. А.

Автори рассматривают педагогические системы античного периода: Древней Греции, выделяя спартанскую и афинскую школы, и Древнего Рима.

Ключевые слова: образование, воспитание, школа, педагог.

THE EDUCATION IN ANTIQUITY

Saygacova L. A., Slobodianiuk K. A.

Autores examine pedagogical systems of antiquity: Ancient Greece, separate schools in Sparta and Athens, and Ancient Rome.

Key words: education, training, school, pedagogue.

Школа і педагогіка пройшли багатовіковий історичний шлях. На цьому шляху педагогіка поступово перетворювалась в науку. Вивчення історії школи та педагогіки - важлива умова формування загальної педагогічної культури, оскільки воно дає знання про процес розвитку теорії і практики виховання та освіти і допомагає становленню світогляду та педагогічної майстерності вчителя. Досліджуючи і вивчаючи історію педагогіки і школи з прадавніх часів, стає легше уявити хід і результати взаємодії суспільства, з одного боку, і школи та педагогіки - з іншого. Виникає система знань про те, як школа і педагогіка створювали